

Eina nuo 1988 m. spalio 28 d.

LPKTS puslapis interne: <http://www.lpkts.lt>

LIETUVOS POLITINIŲ KALINIŲ IR TREMTINIŲ SĄJUNGOS SAVAITRAŠTIS

* 2017 m. spalio 6 d. *

Paminėti Lietuvos gyventojų trėmimai „Ruduo“

Prieš 66 metus, 1951-ųjų spalio 2–3 dienomis per kraštą nuvilnijo masinių trėmimų, kodiniu pavadinimu „Ruduo“ (rus. „Osenj“), banga. Jų metu į Krasnojarsko kraštą ištremta daugiau nei 16 tūkstančių žmonių, tarp jų net apie 5 tūkstančiai vaikų.

Šie trėmimai LPKTS iniciatyva paminėti visoje Lietuvoje (daugiau apie tai kitame „Tremtinio“ numeryje). Spalio 2 dieną gražus atminimo renginys vyko Vilniuje, tradiciškai pradėtas šv. Mišiomis Šv. apaštalo Pilypo ir Jokūbo bažnyčioje. Vėliau kolona, nešiama vėliavomis, patraukė prie paminklo sovietinės okupacijos aukoms atminti Aukų gatvėje. Renginys pradėtas „Tautiška giesme“, kurią atliki padėjo Vilniaus politinių kalinių ir tremtinių choras „Laisvė“, vadovaujamas Gintaro Skapo.

Renginį vedė Petras Musteikis, pasidžiaugęs, jog kasmet mato ne tik bendražygių veidus, bet ir nemažai jaunimo. Dainomis ir poezija nudžiugino mažieji. Literatūrinę kompoziciją „Toli nuo tévynės“, kurioje skambėjo Stefanijos Daciene, Kazio Inčiūros, Simo Račiūno, Juozo Juknevičiaus, Antano Poškos, Kazio Bradūno, Bernardo

Brazdžionio eilės, atliko Vilniaus „Ryto“ progimnazijos šeštos ir septintos klasės mokiniai Margarita Mateikaitė, Rasa, Jonas, Eglė Rudžioniai, Mantė Pranckūnaitė, Teodora Stankevičiutė, Dainius Svirnelis. Mokiniai parengė istorijos mokytoja Vilma Riabovienė. Vilniaus „Ryto“ progimnazijos aštuntokė Gabriella Elizabeth Snipes smuiku atliko kūrinį „Amar Pelos Dis. Salvador Sobral“. Lietuvos vaikų ir jaunimo centro dainavimo grupė „Kivi kids“, vadovaujama Vaivos Krikštopaitytės, moderniai atliko lietuvių liaudies dainas „Tykus vakars“ ir „Dobilas“.

Mintimis apie trėmimus pasidalino LR Seimo narys, istorikas Arvydas Anušauskas, paraginės į tokius minėjimus atsinešti nuotraukų, tremtyje gimęs LR Seimo Laisvės kovų komisijos pirmininkas Juozas Olekas. Signataras Saulius Pečeliūnas pasipiktino, jog visuomenės informavimo priemonėse daugiau démesio skirta beprasmei informacijai, o ne didžio žmogaus Balio Gajausko atminimo pagerbimui. Šiltus linkėjimus susirinkusiesiems perdarė EP narė, tremtinių dukra Laima Liucija And-

rikiene. Prisiminimais pasidalijo LPKTB vadovas Vidmantas Samys.

Po minėjimo visi pakvieti į Genoci-

do aukų muziejaus salę, kur buvo prista-

tyta 2017 „Misija Sibiras“ ekspedicija.

„Tremtinio“ inf.

Atstatyta ir pašventinta partizanų žeminė

Rugsėjo 17 dieną Šilų–Girėnų miške buvo pašventinta piktvališkai vandalų sudeginta ir atstatyta Lietuvos partizanų žeminė.

Žeminės atstatymo darbų émési LPKTS Šilalės ir Rietavo filialai. Darbams vadovavo Šilalės filialo pirmininkės pavaduotojas Antanas Rašinskas ir Rietavo filialo pirmininkas Vacys Daukša. Lėšų skyrė Rietavo ir Šilalės savivaldybės. Talkinant Rietavo ir Šilalės tremtiniams bei šauliams žeminė per mėnesį buvo atstatyta.

Į renginį atvyko Seimo nariai Radvilė Morkūnaitė-Mikulénienė ir Jurgis

Razma, Rietavo savivaldybės meras Antanas Černeckis, Šilalės rajono savivaldybės meras Jonas Gudauskas, LPKTS pirmininkas Gvidas Rutkauskas, valdybos pirmininkės pavaduotoja Ona Aldona Tamošaitienė, tarybos pirmininkė Vincė Vaidevutė Margevičienė, „Lapteviečių“ draugijos pirmininkas Jonas Markauskas, LLKS štabo viršininkas dim. majoras Vytautas Balsys, daugelio LPKTS filialų atstovai, šauliai, jaunieji šauliai ir daugybė garbingų svečių.

Šv. Mišias už žuvusius partizanus aukojo Panevėžio vyskupas Jonas Kau-

neckas. Talkino Lietuvos kariuomenės ordinariato vyresnysis kapelionas majoras Remigijus Monstvilas, kapeliono padėjėjas diakonas Nerijus Čiapas, Rietavo klebonas Antanas Gutauskas, LLA kapelionas Saulius Bytautas, Plungės kunigas Alydas Vaitkevičius.

Po šv. Mišių sugiedotas Lietuvos himnas, tylos minute pagerbtai žuvę partizanai. Miško tylą nutraukė Tauragės Kęstučio bataliono kariai. Salvėmis buvo pagerbtai Lietuvos partizanai, politiniai kaliniai ir tremtiniai, Tévynė Lietuva.

Renginį vedė Kvėdarnos Kazimiero Jauniaus gimnazijos mokytoja Da-

lia Krasauskienė. Klausytojų širdis virpino skaitovų Vygantės Tilmantaitės ir Roko Norbuto skaitomos eilės. Koncertavo gimnazijos kanklininkų ansamblis. Dainavo Šilalės meno mokyklos Kvédarnos skyriaus mokytojos Diana Vorienė ir Dalia Krasauskienė, Kvėdarnos kultūros namų moterų ansamblis, vadovaujamas Gražinos Pameditienės.

Po renginio dalyviai neskubėjo namo, vaišinosis šaulio Sigito Vozgirdo virta koše, Rietavo jaunuju šaulių ant laužo virta arbata.

Elena VISMANIENĖ,
LPKTS Šilalės filialo narė

Laisvės premijų komisija laukia siūlymų dėl pretendentų 2017 metų Laisvės premijai gauti

Seimo Laisvės premijų komisija kviečia visuomenines organizacijas ir asociacijas, kūrybines sąjungas, bendruomenes, akademinę bendruomenę, valstybės ir savivaldybių institucijas, visus Lietuvos Respublikos piliečius iki 2017 metų spalio 31 dienos siūlyti pretendentus 2017 metų Laisvės premijai gauti.

Pretendentais Laisvės premijai gauti gali būti Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių fiziniai, viešieji ir privatūs juridiniai asmenys, nusipelnę laisvei, demokratijai ir žmogaus teisėms. Premija siekiama įvertinti asmenį ir organizaciją laimėjimus ir indėlį ginant žmogaus teises, plėtojant demokratiją, skatinant tarptautinių bendradarbiavimą kovojant už Rytų ir

Vidurio Europos tautų laisvą apsisprendimą ir suverenitetą. Laisvės premija ir „Laisvės“ statulėlė bus iškilmingai įteiktos Laisvės gynėjų dieną – 2018 metų sausio 13-ąją – Seime, Kovo 11-osios Akto salėje.

Siūlant pretendentus, Laisvės premijų komisijai iki šių metų spalio 31 dienos būtina pateikti šiuos dokumentus:

- 1) dviejų pretendentų siūlančių pareiškėjų rekomendacijas;
- 2) pretendento veiklos ginant žmogaus teises, plėtojant demokratiją ar skatinant tarptautinių bendradarbiavimą kovojant už Rytų ir Vidurio Europos tautų laisvą apsisprendimą ir suverenitetą aprašymą;
- 3) papildomai galima pateikti ir ki-

tą medžiagą, atskleidžiančią pretendento darbų reikšmę ir išskirtinumą.

Dokumentus prašoma siustyti adresu: Laisvės premijų komisijai, Gedimino pr. 53, 01109 Vilnius, elektroniniu paštu: priim@lrs.lt.

Laisvės premijos įstatymą Seimas priėmė 2011 metų rugpjūčio 15 dieną. Laisvės premijos buvo paskirtos aktyviams kovotojui už laisvę ir demokratiją, žmogaus teisių gynėjui, Rusijos disidentui Sergejui Kovaliovui, kovotojui už Lietuvos laisvę ir žmogaus teises, aktyviams Lietuvos neginkluotojo pasipriešinimo dalyviui, politiniams kaliniui, Lietuvos laisvės lygos įkūrėjui ir vadovui, pogrindinės spaudos leidėjui Antanui Terleckui, kovotojui už Lietuvos laisvę ir žmogaus teises, aktyviams

Lietuvos neginkluotojo pasipriešinimo dalyviui, politiniam kaliniui, pogrindinės spaudos leidinio „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika“ steigėjui, redaktoriui, Tirkinių teisių gynimo katalikų komiteto nariui, arkivyskupui Sigitui Tamkevičiui, Lenkijos visuomenės veikėjui, disidentui, vienam iš „Solidarumo“ lyderių, žurnalistui, eseistui ir politikos publicistui, Lenkijos dienraščio „Gazeta Wyborcza“ vyriausiam redaktoriui Adamui Michnikui, Prezidentui Valdui Adamkui ir Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo Pirmininkui, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarui Vytautui Landsbergiui.

Radvilė MORKŪNAITĖ-MIKULÉNIENĖ

Siūloma už tapatybės kortelės arba paso išdavimą ar keitimą atleisti nuo mokesčio visus nukentėjusiuosius nuo okupacijų

Rugsėjo 28 dieną Seimo narė Radvilė Morkūnaitė-Mikulénienė pateikė Lietuvos Respublikos rinkliavų ir konsulinio mokesčių įstatymo pataisas, kurioms Seimo plenariname posėdyje buvo vienbalsiai pritarta.

Komentuodama teikiamas įstatymų pataisas, Seimo narė pabrėžė, kad projektui siekiama atkurti iki 2007 metų galiojusių įstatymo nuostatas, kai nuo valstybės rinkliavos už tapatybės kor-

telės arba paso išdavimą ar keitimą atleidžiami pasipriešinimo (rezistencijos) dalyviai, politiniai kalinai bei tremtiniai. Pažymėtina, kad tokia teisė buvo numatyta iki 2007 metų rugsėjo 18 dienos Rinkliavų įstatymo pakeitimų. Siekiant aiškumo, įstatymą siūloma papildyti išvardinant konkretias kategorijas asmenių, kurie turi teisę į valstybinės rinkliavos išimtį. Taip pat siekiama atitinkamai papildyti ir kito susijusio teisės akto –

Lietuvos Respublikos konsulinio mokesčio įstatymo atitinkamą nuostatą.

„Ši pataisa itin aktuali vienai jautriaujosių visuomenės grupių – represuotiesiems, politiniams kaliniams ir tremtiniams ir kartu tai savotiška moralinė mūsų duoklė jiems, disidentams, rizikavusiems ir kovojuisiams dėl Lietuvos laisvės“, – pabrėžė Seimo narė.

Iki dabar galiojusi tvarka numatė, kad nuo valstybės rinkliavos už asmens

dokumento išdavimą ar keitimą atleidžiama tik viena kategorija nuo okupacijų nukentėjusių asmenų – tų, kuriems pagal įstatymą pripažystamas represuoto asmens teisinis statusas. Tuo tarpu politiniams kaliniams bei tremtiniams, taip pat Lietuvos laisvės kovų dalyviams bei kariams savanoriams už tokią pačią paslaugą valstybės asmens dokumento išdavimo rinkliavą reikėjo mokėti.

„Tremtinio“ inf.

Ilgi bandymai mus nutautinti

Lietuvių tauta ilgus šimtmečius bandoma nutautinti. Apie lenkų šlėktų ketinimus priversti pamiršti mus gimtąją kalbą, rusiškąją okupaciją šiek tiek žinome ir suprantame, tačiau i užmarštį lelia prieš pusantro amžiaus vykė įvykių, kai Mažojoje Lietuvoje vokiečiai siekė išgulti iš lietuvių gyvenimo jų gimtąją kalbą. Tai jie darė brutaliai, atvirai, nesislėpdami po melo šydu.

1926 metais lenkų užgrobtame Vilniaus krašte žinomas lietuvis advokatas Antanas Juknevičius (1903–1995) pradėjo leistijaunuomenės mėnesinį laikraštį (žurnalą) „Jaunimo draugas“. Kaip teisės žinovas, jis sugebėjo gauti cenzorių leidimą ir dešimtį metų švietė vietos lietuvius, mokė patriotiškumo, aiškinioistorinius dalykus, domėjos tautiškumo

išsaugojimu užgrobtame krašte. Tuomet didžioji jaunimo dalis okupuotame krašte buvo mažamoksliai, gyveno kaimė, dirbo smulkiose ūkiuose. Pradėta uždarinėti lietuviškos mokyklos, apie tai „Jaunimo draugas“ informuodavo pašaulį. Tai jis mokė Vilniaus krašto lietuvius sunkiomis sąlygomis ugdyti dvasingumą, mokytis amatų, o ne vargti iš tévų paveldėtuose nederlinguose žemės sklypeliuose. Ir pasakojo istorijas, kaip lietuvių šimtmečiais priešinosi kolonizacijai, siekė išlaikyti savo kalbą ir valstybę.

„Jaunimo draugas“ šeštame 1936 metų numeryje straipsnyje „Kovos už gimtąją kalbą“ rašė apie Mažosios Lietuvos likimą. Kaip žinome, nuo 1871 metų šis kraštas kartu su visa Prūsija tapo Vokietijos imperijos dalimi. Tuo metu

Mažojoje Lietuvoje lietuvių save laikė beveik pusantro šimto tūkstančių žmonių. 1873 metais vokiečiai įsakė pradžios mokyklose vartoti tik vokiečių kalbą. Padaryta išimtis žemutiniuose mokyklų skyriuose, leista tikybą mokytį lietuviškai. Buvo paaiškinta, kad naujas mokymo būdas nesiekia nieko kito, tik išrauti iššaknų lietuvių kalbą. Tuo metu du trečdaliai lietuviukų vokiškai nesuprato, namuose visi kalbėjo tik gimtają kalbą.

Prasidėjo kova už lietuviybę: buvo rašomas peticijos, renkami nepatenkintųjų parašai, kreipiamasi į rinktus tuose kraštuose deputatus, prašymai karaliui panaikinti diskriminaciją. Buvo surinkta apie septyniolika tūkstančių parašų. Peticijų ir parašų rinkimo iniciatoriais buvo Pilkanio apskrities mokytojas Jurgis Lapaitis iš Lauknos, Kristupas Butkeraitis iš Pašyšių, Endriks Dainaitis iš Užrudžių. Ši apskritis ribojosi su Vilkaviškio, Šakių, Pagėgių, Tilžės, Išrūties, Gumbinės, Stalupėnų apskritimis. I skundus neatsižvelgta.

1891 metais vėl kilo pasipriešinimo banga dėl lietuvių kalbos naikinimo. Buvo surinkta beveik dvidešimt tūkstančių lietuvių parašų, skundas nusiūstas Vokietijos švietimo ministrui. Nesulaukę atsakymo, filosofas Jurgis Zauverinas Tilžės, Klaipėdos ir Šilutės apskrityse vėl surinko 28 tūkstančių lietuvių parašų ir perdarė karaliaus kanceliarijai. Deja, pusantį metų atsakymas pareiškėjams buvo vilkiamas, pagaliau pranešta, kad nieko keisti nesiruošiama. Lietuviai suprato, kad

tokiai prašymais ir reikalavimais jie nieko nepasieks. Buvo nutarta per vykusius rinkimus į Reichstagą siūlyti savo kandidatus. Taip į Vokietijos Reichstagą buvo išrinktas lietuvis Jonas Smalakys (1835–1901) iš Tilžės. Nuo jaunystės šis žmogus žavėjosi kova už laisvę – 1859 metais dalyvavo Italijos nepriklausomybės kare, kovėsi būryje, kuriam vadovo Italijos nacionalinis didvyris Džiuzepė Garibaldis. Per savo įgaliojinį J. Smalakį lietuvių dėl kalbos draudimo 1900 metais dar kartą surinko 13 tūkstančių parašų. Tačiau ir tada jiems buvo pranešta, kad lietuvių vaikų mokymas vokiškai yra naudingas visiems...

Po J. Smalakio mirties kovos už lietuvių kalbos vartojimą vadovu tapo kūnigas dr. Vilius Gaigalaitis (1870–1945), Prūsijos landtago deputatas. Tai jis visomis galimomis priemonėmis viešino lietuvių skaudulius, kad į lietuvių apgyvendintas vietoves vokiečiai atsiunciā dirbtį mokytojus, nemokančius lietuviškai, kurie piktybiškai vaikus verčia net tarpusavyje kalbėtis vokiškai.

Mažojoje Lietuvoje kova su vokiečių valdžia už lietuviybę buvo pralaimėta, tačiau lietuvių bendruomenėje susitirėjo tautinė savigarba, žmonės jungėsi bendrai kovai už savo kalbą.

Tik reikia priminti, kad „Jaunimo draugas“ apie Mažosios Lietuvos lietuvių pasipriešinimą nutautinimui rašė Vilniuje tada, kai lenkai norėjo to paties: išstumti lietuvių kalbą iš užgrobtų mūsų etninės žemės.

Stanislovas ABROMAVIČIUS

Antanas Juknevičius, 1936 metai

Dr. Vilius Gaigalaitis

Ivykiai, komentarai

Katalonijos rūpesčiai

Iki šiol daugumai mūsų tautiečių Barselona buvo žinoma dėl to, kad šis miestas turi krepšinio komandą ir tuo, kad tai mėgstama turistų vieta. Deja, praėjusį savaitgalį Katalonijos sostinė Barselona kaip niekada tapo išskirtiniu Ispanijos miestu – čia įvyko centrinės Ispanijos valdžios susidūrimas su katalonų siekiu atskirti nuo Ispanijos ir tapti savarankiška valstybe. Vienoje pusėje „išstatymo ginti“ stojo policija (ji, žinoma, veikė pagal įsakymus iš auksčiau), iš kitos – referendumo dėl Katalonijos nepriklausomybės šalininkai ir dalyviai.

Ką mes žinome apie Kataloniją? Katalonija – tai autonominis regionas ir istorinė sritis Ispanijos šiaurės rytuose su sostine Barselona. Katalonijos autonominis regionas buvo suformuotas 1979 metais, 2006 metais regiono autonomija buvo išplėsta. Oficialios kalbos – katalonų, ispanų ir oksitanų. Du trečdaliai Katalonijos gyventojų gyvena Barselonos metropolinėje teritorijoje. Regionas yra labai urbanizuotas ir industrializuotas, nuo 19 amžiaus jis yra ekonomiškai svarbiausia Ispanijos dalis, čia sukuriama 18.8 procento Ispanijos BVP.

Istorinę Katalonijos sritį sudaro dabartinis Katalonijos autonominis regionas ir Rytų Pirénų departamentas Prancūzijoje. Be to, katalonai istorinė Katalonijos dalimi laiko ir šalia esančius Prancūzijos rajonus, tai yra Šiaurės Kataloniją. Radikalūs katalonų politikai Katalonijos termino taikymą plečia ir apima vadinamąsias „katalonų žemes“, tai yra Viduržemio jūros teritorijas, kurios viduramžiais buvo Aragono karalystės įtakos sferoje, ir kurių gyventojai bent iš dalies kalba katalonų kalba. 2007 metais vyko visutinis referendumas, kuriame katalonai balsavo už juridinės reikšmės suteikimą savo tautiniams statusui, tačiau 2010 metais Ispanijos Karalystės konstitucinės teismas blokavo referendumo rezultatus (pagal „Wikipedia.org“, – red. past.). Na, o 2012 metais, vienos valdžios rinkimus Katalonijoje laimėjus kairiosioms nacionalistinėms partijoms, tapo aišku, kad susipriešinimo su centrine Ispanijos valdžia nebus išvengta. Nacionalistams nesunkiai pavyko įteigti žmonėms, kad dėl visų bėgybių (priminsime, kad 2012 metais Ispanija išgyvено krizę, augo nedarbas ir taip toliau) kaltas Madridas.

Taigi, kas gi įvyko Katalonijoje? Ogi spalio 1 dieną vyko referendumas dėl Katalonijos nepriklausomybės, kurį Ispanijos centrinė vyriausybė ir teismai pripažino prieštaraujančiu Konstitucijai. Nacionalinė Ispanijos policija panaudojo jėgą, bandydama patekti į balsavimo pastatus, buvo sužeista daugiau negu 700 žmonių. Be abejo, įvykiai sulaukė tarptautinės politikos dėmesio – vieni smerkė Ispanijos valdžios veiksmus, pabrėždami katalonų teisę į apsisprendimą, kiti tiesiog abejojo katalonų neatidėliotinu poreikiu turėti savo valstybę. Pas mus irgi užvirė diskusijos – ir tarp eilinių piliečių, ir tarp politikos duoną kremlantių seimūnų, ir tarp politikų aptariančių žurnalistų. Nuo šių ginčų internečių net virė. Ir ko tik nebuvu šiuose „disputuose“ – ir rimtų argumentų, ir nusišnekėjimo. Vienas iš pastarųjų – liberaliųjų stovyklos atstovų mada lyginti su Sovietų sąjunga: neva, Lietuva 1990 metais irgi buvo atsidūrusi analogiškoje situacijoje, bet štai „gerasis Gorbis“ netrukė surengti referendumo, o va ispanų vadovai pasiuntė policiją... Kokis absurdas lyginti Sovietų sąjungos okupuotą Lietuvą su Katalonija! Nei politinės, nei ekonominės sąlygos nė iš tolo nebuvu panašios! Nebuvu analogiškos ir priežastys, dėl ko Lietuvos žmonės veržesi iš Sovietų sąjungos glėbė. Taigi arčiau tiesos buvo tie, kas teigė, jog katalonų siekius atskirti nuo Ispanijos reikėtų lyginti su Škotijos referendumu arba su Brexit. Beje, neliko nepaliesta ir dar viena tema – Rusijos įtaka įvykiams Ispanijoje. Kaip visuomet, atsirado besišiepiantį „vėl rusai puola“, tačiau pasirodė ir nuorodos apie katalonų separatistų sasajas su Kremliumi. Vadovaujantis principu „kam naudinga“, galima neabejoti, jog Kremlieje šampanas sekmdienį buvo išsautas: Rusijai tai proga pasidžiaugti problemomis Europos Sajungoje bei įgauti pavyzdinį „kozir“ siekiant galutinai atplėsti nuo Ukrainos Donbasą ir įteisinti Krymo užgrobimą. Priežasčių, kodėl Rusijai nepatiktų Katalonijos referendumas, surasti sunkiau nei pretekstą džiaugtis. Iškalbingas faktas ir tai, kad ukrainiečių propagandinis tinklalapis skelbia, jog ukrainiečiai negali prisijungti prie katalonų separatistų tinklalapio, nes prieiga ukrainiečiams blokuojama – ogi todėl, kad serveris

Rusijoje!

Vienintelis dalykas, dėl ko galima sutikti – Ispanijos centrinė valdžia nesugebėjos kontroliuoti situacijos ir įėmėsi kraštutinių veiksmų. Demokratinėje vienuomenėje tai nepateisinama.

Kaip įvykius

Katalonijoje

vertina mūsų partijos atstovai? Andrius Kubilius savo paskyroje socialiniam tinkle „Facebook“ rašo: „Sekmadienį vaizdai iš Barselonos nebuvu džiuginantys. Ar reikėjo taip brutaliai vaikyti referendumo šalininkus – nesiu im spresti. Ar reikėjo taip užsispypyrus organizuoti referendumą, nepaisant vių teisinių ir konstitucinių prieštaravimų, – taip pat nesiu im spresti.

Panašumą tarp mūsų Kovo 11-osios ir Katalonijos nepriklausomybės siekių yra, bet ne 100 procentų, – šiandieninė Ispanija nėra panaši į anų dienų Sovietų sąjungą.

Vieną dalyką, kurį dar kartą galiu pakartoti, supratau jau pakankamai seniai, dar prieš Škotijos referendumą: Europos Sajungos natūrali konsolidacijos raida stiprina politines Briuseliogalias, tuo pačiu mažina nacionalinių sostinių galias ir taip atsiveria naujos galimybės istoriniams regionams sentimentams išsiveržti Edinburgo ar Barselonos gatves.

Turtingų regionų sostinės nebesibaigia siekti laisvės nuo savo valstybės sostinės, nes nacionalinės valstybės sostinės galios savo piliečių ir regionų atžvilgiu yra sumažėjė tiek, kiek jų yra perduota Briuseliui: Barselona nebebijo Madrido, nes Katalonija virš savęs esančia sostine vis labiau laiko Briuselį, o ne Madridą.

Vakarykščiame Barselonos ir Madrido susikirtime nereikia ieškoti kurios nors pusės kaltės. Reikia matyti natūralios Europos Sajungos konsolidacijos pasekmės: istorinių regionų sentimentai ir pastangos tuos sentimentus realizuoti tik stiprės. Po Škotijos ir Katalonijos labai greitai gali pabusti baskai, Šiaurės Italija, Silezija ir kiti.

Europos Sajungos konsolidacija yra natūrali Europos Sajungos vystymosi

tendencija. Ir jos nereikia baimintis. Tačiau Europos Sajungos lygiu reikia valdyti ir tokios konsolidacijos pasekmės, kurias vakar matėme Barseloną. Briuseliui reikia turėti strategiją, kuri visos ES mastu padėtų suderinti atskirų regionų istorinius sentimentus ir savarankiškumo aspiracijas su nacionalinių valstybių sienų stabilumo išsaugoju.

Europos Sajungai reikia ne tik fiskalinės drausmės ar pabėgelių kontrolės strategijos, bet ir regionų strategijos. Europos Sajungai ateitis negali būti sprendžiama vien tik Barselonos gatvėse.

Vilija Aleknaitė-Abramikienė: „Viša Europa šiandien su nerimu stebi, kas vyksta Katalonijoje. Prašalaitis gali priartarti ar nepritaranti separatizmu, svarsyti įvairias šių įvykių versijas, bet ne paneigisi, kad tai, kas vyksta, o ypač – prievara, turės priešingas, nei nori Ispanijos valdžia, pasekmės. Ne taip siekiama vienybės, ne bananais ir ne guminėmis kulkomis. Respublikonizmo tradicija Katalonijoje seniai gyva, ne paslaptis, jog ir nemažai kairumo ten esama, ir galbūt įtakų visokių. Ir iš toli stebinčių, rankas smagiai trinancių, analizuojančių, kur ir kokį modelį galima „atidirbt“...

Bet situacija fatališka: vieni guminėmis lazdomis „gina išstatymą“, anot ispanų policininko, o kiti jaučiasi kovojantys už tautos laisvę. Ispanijos valdantieji turėtų stabdyti prievertą ir skubiai ieškoti nestandardinių išeicių, jei dar ne per vėlu.“

Kaip toliau rutuliosis įvykiai Katalonijoje, neteks ilgai laukti, deja, mūsų tautiečiams, susirengusiems per atostogas turistauti Katalonijoje, gali tekti susirūpinti tokia perspektyva.

Gintaras MARKEVIČIUS

Lietuvos energetiniai siekiai – tiesiogiai EK pirmininkui

Rugsėjo pabaigoje Taline Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė susitiko su Europos Komisijos pirmmininku Žanu Klodu Junkeriu, su kuriuo aptarė elektros tinklų sinchronizaciją, vieningą ES atsaką į Astravo AE keliamas grėsmes, Lietuvos poreikius artėjant deryboms dėl naujos ES daugiametės finansinės perspektyvos, kitus Lietuvai aktualius ES darbotvarkės klausimus.

Prezidentė pabrėžė, jog elektros tinklų sinchronizacija yra ir Lietuvos, ir visos ES energetinio saugumo klausimas. Laiko delstiniéra – galimybė pretenduo-

projektas kelia grėsmę visos Europos saugumui. Todėl branduolinio saugumo klausimais Europa turi kalbėti tvirtiai ir aiškiai. Europos Komisijos pozicija svarbi ir siekiant, kad visi tarpautiniai TATENOS saugumo vertinimai Baltarusijoje būtų atlikti pilna apimtimi. Šalies vadovė taip pat pabrėžė, jog ES elektros direktyva bei europiniai saugumo standartai turi būti taikomi ir trečiosioms šalims, siekiančioms patenkinti į ES rinką.

Lietuva jau priėmė išstatymą, užkertantį kelią nesaugiai pagamintos elektros patekimui į rinką. Susitikime su Europos Komisijos

pirmininku Prezidentė akcentavo ir Lietuvos poreikius, artėjant deryboms dėl naujo daugiametės ES biudžeto. Ignalinos AE uždarymo darbai ir svarbiausią strateginių energetikos projektų įgyvendinimas – tai sritys, kuriose Lietuvai itin svarbi tėstinė ES parama.

Taip pat Prezidentė kėlė klausimą dėl žalos atlyginimo nuo liūčių nukenčiųjų ūkininkams. Komisijos pirminkas patikino šalies vadove, kad Lietuva turės galimybę kreiptis į Europos Komisiją dėl paramos nukentėjusių žemdirbiams.

Prezidentės spaudos tarnyba

Lietuvos laisvės kovos sajūdžio suvažiavimas

Rugsėjo 23 dieną Kauno įgulos karių ramovės Kunigaikščių menėje įvyko Lietuvos laisvės kovos sajūdžio suvažiavimas. Jame dalyvavo buvę Lietuvos partizanai, jų rėmėjai, laisvės kovų dalyviai ir svečių būrys. Salė pasipuošė atkurtų partizanų apygardų vėliavomis.

Suvažiavimas pradėtas žuvusių už Lietuvos laisvę bei mūsų dienomis išėjusių į Viešpaties namus buvusių Laisvės kovotojų atminties pagerbimu, Kauno Šv. Arkangelo Mykolo (Igulos) bažnyčios rektorius, Kauno įgulos kariuomenės kapeliono, iškiliaus kunigo majoro Tomo Karklio malda ir Lietuvos himnu. Jaunųjų šaulių grupė iškilmingai išneše gėlių puokštę padėti prie Nežinomo kareivio kapo Vytauto Didžiojo karo muziejaus sodelyje ir prie Laisvės kovotojų Motinos paminklo miesto Senosiose kapinėse.

Suvažiavimo pagrindinė tema: LLKS įstatų papildymas, naujos Tarybos išrinkimai ir monsinjoro Alfonso Svarinsko iniciatyva Kryžkalnyje pradėto statyti Lietuvos partizanams paminklo ateitis ir igaliojimo suteikimas Raseinių savivaldybei ji užbaigtai. Apie tai išsamum pranešimą padarė visada pasižyminti.

Buvo toks Kniežų kaimas. Anksčiau kaimelyje gyveno nemažai gyventojų. Iš viso buvo 16 ūkių. Dabar liko vienintelė trobelė. Joje gyvena Juozas Vaičekauskas. Dėl draugystės pasikvietės draugą Alfonsą Narmontą. Taip ir varsta dviese. Vis ne vienas. Ūkis senas. Būdiukai (pastatai) statyti daugiau kaip prieš 200 metų. Kažkur namo, siejoje buvo išrantyta ir data – 1800 metai. Tik kai pusę namo nugriovė, datos nebeliko. Trobelė yra remontuota, tik seni tvartai likę. Ir pačiam savininkui jau 84 metai. Anksčiau čia gyveno Miliai, vėliau Mačerniai. Poetas Mačernis iргi Kniežų kaimo Mačernių giminaitis.

Iš tų namų išsikrausčius Miliams, Vytautas Vaičekauskas iš Vaineikių kaimo susituokė su Barbora Mačernyte, kuriai tas ūkis iš priklausė, buvo paveldėjusi iš tėvų. Jos keturios seserys išskirstė po apylinkes, buvo mokytojos: Adolfina Mačernytė – Grūšlaukyje, Ona Mačernytė – Šarnelėje, Petrė Mačernytė – Darbėnuose. O penktoji sesuo Sofija išstojo į Tytuvėnų vienuolyną. Visos senųjų Mačernių dukterys buvo išsimokslinusios.

Paskutinis Kniežų gyventojas V. Vaičekauskas, susituokęs su Barborą Mačernytė, užaugino sūnūs Juozą ir Vytaą, ir penkias dukteris: Barborą, Adele, Teresę, Janiną ir Valę. Vytaas pasistatė namus Kumpikuose, o Juozas tebegyvena Kniežuose. Kumpikų Vytaui jau 87 metai, o Kniežų Juozui 84 metai. Trys sesutės jau mirusios, viena gyvena Šilutėje, kita – Kretingoje.

Tame Kniežų kaimelyje gyveno ir garsių žmonių. Vienas iš stambesnių ūkininkų buvo Jonas Kontrimas. Ūkį turėjo nemažą. Prasidėjus sovietų okupacijai trys jo sūnūs tapo partizanais, Kazys buvo Kardo rinktinės vadas. Isdavikams pasidarbus, 1952 metais buvo sušaudytas Povilo Laukio sodyboje. Dabar jo žūties vietą aplanko ir pagerbia Darbėnų vidurinės mokyklos

tis guviu mąstymu ir stipria dvasia Lietuvos laisvės kovos sajūdžio Prezidiumo pirmininkas dim. pulkininkas Jonas Čeponis. Suvažiavimui pirmininkauti buvo išrinkti dim. mjr. Vytautas Balsys ir dim. vyr. ltn. Zigmantas Tamakauskas.

Gražiais žodžiais suvažiavimo dalyvius sveikino buvę LR Seimo nariai Rytas Kupčinskas ir Aukščiausiai Skokauskiene. Dalykinėje diskusijoje aktyviai dalyvavo atkurtos Prisikėlimo apygardos vadas publicistas Juozas Mocius, LLKS štabo viršininkas Vytautas Balsys, atkurtos Vietinės rinktinės vadas Jeronimas Kraulys, atkurtos Lietuvos laisvės armijos atstovė Irena Montvydaitė-Giedraitienė, taip pat suvažiavimo dalyviai Giedrius Gataveckas, Romas Karbauskas, Zenonas Rakauskas, Pranas Kavaliauskas ir kiti. Visi suvažiavimo dalyviai pritarė Kryžkalnyje statomo paminklo užbaigimui, suteikiant atitinkamą igaliojimą Raseinių savivaldybei, LLKS nuostatų siūlomiems papildymams. Taip pat buvo išrinkta nauja LLKS taryba: Vytautas Balsys, Algis Čeponis, Saulius Čiarna, Giedrius Gataveckas, Angelė Jakavonytė ir Zigmantas Tamakauskas.

Suvažiavimo dalyviai siūlė kreiptis į LR Vyriausybę, kad ji dėtu pastangas išsaugoti ir tvarkyti pastatyti paminklus-memorialus, žymincius kovų vietas su sovietiniu okupantu ir žuvusių Laisvės kovotojų atminimą. Zigmantas Tamakauskas pateikė Nutarimo projektą, adresuotą LR Prezidentei, LR Seimo Pirmininkui, Seimo Švietimo ir mokslo komitetui vadovui bei LR Vyriausybei „Dėl vardų ir pavardžių rašymo dokumentuose įstatymo projektu“, pritarianti LRS narių A. Ažubalio, L. Kasčiūno, S. Šedbaro pasiūlytam variantui. Projektas buvo priimtas vienbalsiai.

Suvažiavimas baigtas išnešamų vėliavų pagerbimu, prasmingu palinkėjimu, nuoširdžiais pokalbiais prie arbatos ir kareiviškos košės.

Zigmantas TAMAKAUSKAS

Kaimą mena vienintelė trobelė

moksleiviai bei Šaulių organizacijos nariai iš Klaipėdos.

Vlado Galdiko namuose, bunkeryje, sušaudytu Juozas Galdeikas ir namo savininkas Vladas. Apie Juozą Galdeiką sklidodaug įvairių legendų. Jis vieną kartą stribų buvo pagautas ir laikytas Darbėnų stribokijoje. Tardomas buvo kasdien. Tik saugumas iš jo nieko nepešė. Kartą pas tardytoją Juozas buvo įstumtas beveik visai nuogas. Norėjo ji palaužti. Sklidido kalbos, kad Juozas buvo didelis stipruolis. Jei reikėdavo kaimynui paskolinoti žemei dirbtį padargus, tai jų plūgą, „drapaką“ ir akėčias užsitempdavo ant kupros ir be vargo nunešdavo kaimynui.

Taip kartą atsitiko ir per tardymą. Tardytas Pasternakas (vardo neprišimenu) ėmė Juozą tardyti. Pusnuogį pasodino ant taburetės. Tardytas, prisideges cigarete, nuėjo prie atyiro lango. Juozui kilo žaibiška mintis. Čiuipo taburetę ir užvožė tardytojui per galvą. Šis sukniubo. Pats iššoko pro langą ir pasileido per Darbėnų miestelį, kiek kojos nešė. Atdidurė Barkelių kaimė. Užbėgės pas vieną žmogų, paprašė kelinį. Ir lengviau atskivėpęs patraukė į mišką pas draugus. O nuo to įvyko Darbėnų stribokijoje taburetės visą laiką buvo stipriai pritvirtintos prie grindų...

Kniežuose gyveno Abzelčių šeima. Du jų sūnūs Kazys ir Valius buvo partizanai. Šie buvo tikri bebaimiai. Žiaurumu pagarsėjusius Darbėnų stribus pasaugojapamiškėje. Stribų ginklai buvo surinkti ir atsidurė partizanų rankose.

Trobos, kuriose gyveno partizanų šeimos, buvo nugriaustos. Neliko net akmens ant akmens.

Kaime gyveno ir tokas Adomas Vaičekauskas. Buvo garsus Kniežų „kriaucius“. Siūdavo drabužius ir partizanams. Jo saugumas neužuodė. Niekas nepaskundė. Ir liko neužkliudytas. O kitas kaimo gyventojas Vytautas Šleinius apsiamesdavo durneliu ir partizanams prane-

davos visas žinias apie stribų siautėjimą po kaimus. Adolfo Serapino troboje stribai rado paslėptas šaulių uniformas. Buvo nuteistas 25 metams. Kalėjo 10 metų.

Steponas Puškorius, Kniežų gyventojas, buvo ryšininkas. Gelbėdavo sužeistus partizanus. Ir jam teismas atseikėjo 25 metus. Kalėjo 10 metų. Augustas Rimkus dvi savaites gydė sužeistą partizaną Adolfą Kontrimą. Skundikui pasidarbavus jis nuteisė 25 metams. Kalėjo 10 metų.

Tuose pačiuose Kniežuose seniai statytoje troboje gyveno Juozas Benetis. Pasakojama, kad čia buvo įsimetęs velnias. Jis šeimynai krėtė įvairius monus. Tik kunigas iš Latvijos sugebėjo tą velniai iš J. Benečio ūkio iškrapšyti. Vėliau J. Benečio ūkyje gyveno Juciai. Jie buvo ištremti į Sibirą.

Šalia miškelio gyveno ir burtininkė, ragana vadinama, Valiūnė. Ji žmonėms spėjo ateiti, pasakydavo praeitį ir daug kitų dalykų.

Štai kokių šeimų gyveno tame dinugusiai Kniežų kaimelyje. Daug ką menalinikus vienintelė trobelė. Šių metų pradžioje J. Vaičekauskas patyrė skaudū smūgi nuo plėšikų. Visą amžių pragyveno su ramentais. Kai dirbo elektriku, iškrito iš stulpo, susižeidė stuburą, liko neigalus. Apsiprato. Ir namuose šiaip taip susitvarko. Užsiaugina sau ir daržovių, bulvių, nes turi pagalbininką. Kai

įvyko nelaimė, saulė jau buvo prie laidos. Tik nė justė nepajuto, kai į jo namus įsiveržė du plėšikai. Vienas Juozą parvertė ant grindų. Mušė, spardė ir reikalavo, kad atiduotų 3 tūkstančius eurų. O jo pinigai banke. Vagys netiki. Daužo toliau. Antras plėšikas su ilgu peiliu vaikšto aplink ir vis žada durti. Juozo darbininkas, kad ir jaunesnis, bijojo priešintis.

Plėšikai pamatė, kad Juozas be sąmonės ir nieko daugiau nepeš, ištraukė iš Juozo kišenės 30 eurų ir išsinešdino. A. Narmontas iškvietė greitą pagalbą – Juozas buvo išvežtas į Klaipėdą ir paguldytas į reanimacijos skyrių. Buvo trūkės plautis, lūžę trys šonkauliai, stipriai suspardyta galva. Policijos pareigūnai plėšikus sulaikė. Gimines sako, kad Juozo sveikata gerėja. Dabar slaugos namuose, sako, greitai grįš namo. Ūkį prižiūri A. Narmontas.

Jaunystėje J. Vaičekauskas buvo geras galvočius. Buvo pasidirbęs ir dviVietių lektuvą. Tik skristi neteko. Lektuvą permontavo į sniego roges. Ir dabar tie lektuvu griauciai tebestovi prie klėties. Įdomu pažiūrėti.

Tik vienintelė trobelė ir liko Kniežų kaime, kuri mena, kad čia nuo seno gyveno žmonės.

O kai neliks Juozo?.. Sunku atspėti, ar kas begyvens trobelėje, kuri daug visko matė...

Juozas BAUŽYS

Prano Žičiaus-Vėjo šimtmetis

Šiemet minime vieno iš Didžiosios Kovos apygardos (DKA) partizanų organizatoriu Prano Žičiaus-Vėjo (1917–1970) šimtmetį. Likimas jam skyrė sunkią dalią: matė savo bendražygiu išdavystes, žudynes, kankinimus ir lagerių siaubą. Pagal archyvinius duomenis, pasipriešinimo metu Vėjas buvo A rinktinės kuopos vadas, o po A. Marklio-Ereljo išdavystę, kai kovojo gretos praretėjo, laikėsi tariajam apygardos štabe Vilniuje.

Gimė Pranas Žičius Rečionių kaimė, tuometinėje Trakų apskrityje, Žiežmarių valsčiuje (dabar – Žiežmarių seniūnija). 1923 metais, kai Dirvonų dvaras susijungė su Brastos užusieniui, jame buvo dešimt sodybų su 21 gyventoju. Čia tris valakus žemės nusipirkė ir iš didelio Rečionių kaimo gyventi persikelė trys broliai Žičiai. Prano tėvelis Vladas nesenai buvo vedės, dirbo ūkyje. Brolis Juozas, gimęs 1906 metais, jau buvo sukūrės šeimą, su žmona Aleksandra turėjo paveldėti visą ūkį. Tad Pranas iš pradžių mokėsi Savarinės kaimo mokykloje, buvusioje už kilometro nuo Dirvonų, Žasliuose, siekė išmokti amato. Nuo 1938-ųjų jis tarnavo Lietuvos kariuomenėje, buvo puskarininkis. Pokaryje jų kaime buvo 4 sodybos su 20 gyventojų.

Jau 1944 metų vasarą, vos sugrįžus Raudonajai armijai, Pranas Žičius subūrė savo krašto vyru prieš okupantus, susiekė su Žalio Velnio šabu ir prisijungė prie Petro Petkevičiaus-Dramblio būrio. 1945 metų pradžioje buvo paskirtas I bataliono vado adjutantu. 1946 metais šio bataliono vadovavimą perėmė Dramblis, jis Praną paskyrė kuopos vadu. Iš šio krašto kilęs kitas pasipriešinimo organizatorius Bernardas Steponavičius-Milžinas, čia kovojo šimtai partizanų, dažnai išskurdavo DKA štabas, nes turėjo patikimų žmonių.

Žičių sodyboje Dirvonų kaimė partizanai visada rasdavo prieglobstį. A rinktinės 2-ojo bataliono vadas Edvardas Kavaliauskas-Klajūnas su trimis partizanais pas Vėjo brolį Juozą net buvo iširengęs slėptuvę. Vyru susekė agentas Linksmasis. 1945 metų gruodžio 13 dieną kieme partizanai broliai Edvardas-Klajūnas ir Stasys-Dobilas Kavaliauskai, Jonas Kareckas-Žebenkštis ir Jonas Brizgus-Beržinis iš Rygos buvo apsupti. Vyrai nutarė trauktis. Atsišaudydami bėgo Neries link, tačiau buvo nušauti. Operacijos metu iš nužudyti partizanų buvo paimiti štabo dokumentai, ginklai, radio imtuvas ir kita. Sodybos šeimininkai Juozas Žičius su žmona Aleksandra buvo suimi, nuteisti ir dvejus metus kalinti Vilniuje. Aktyvus pasipriešinimas tęsėsi trejus metus.

Po išdavysti ir NKVD kariuomenės puolim šio krašto partizanams atėjo sunkios dienos. Jau Maskvos Butyrų kalėjime nukankintas Jonas Mišiūnas-Žalias Velnias, išblaškyti ar kritė kiti vadai. 1947 metų vasarą dingo būrio vadas Pranas Jaromskas-Perkūnas, partizanai Bronius Lukauskas-Lokys, Pranas Stanislaus-Patrimpas ir Jonas Sidaras-Tarzanas. Ilgai apie dinugius draugus nieko nežinojo. Tik daugvėliau atėjo žinia, kad jie legalizavosi ir apsigyveno įvairiose Lietuvos

vietovėse. Tačiau tai tik KGB pinklės, nes legalizavimo dokumentus dalijo patys saugumiečiai, o po kurio laiko visi partizanai buvo suimi.

1947 metų spalyje Rumšiškių valsčiuje gyvi liko tik bataliono vadas Jonas Černiauskas-Vaidotas ir Stasys Grenda-Smarkuolis. Tačiaugreitai įbūriatėjonaujos pajėgos: Pranas Ulozas-Bevardis, Vincas Čiurinskas-Šermukšnis, Anelė Tarbūnienė-Drebėlė ir Salomėja Piliponytė-Rūta. Jonas Ožeraitis-Vaidotas sužeistas ir gydėsi. Pranui Žičiui-Vėjui ir buvo skirta misija palaikti ryšius su dar aktyviai veikiančiu būriu.

Net 1948 metais ne visi DKA partizanai supranta, kad tariama partizanų vadovybė Vilniuje yra išdavikai. Tarp naivuolių buvo ir Pranas Žičius-Vėjas. Suimamas A rinktinės vadas P. Klimavičius-Uosis, agento Griežto padėjėjas, kiek vėliau ir į jo vietą paskiriamas Vėjas. Juo naudojamas kaip priedanga, ruošiantis sunaikinti Joną Černiausko-Vaidoto būrį... Yra duomenų, kad vasario mėnesį Griežtas jam pavedė eiti savo pavaduotojo pareigas. Kai agentas iš akiračio išnyksta, Vėjas lieka iki pat suėmimo.

„Pries kruvinus įvykius pakaunėje į mūsų stovyklą iš Vilniaus atvyko Pranas Žičius-Vėjas su asmenine ryšininkė Elena Paškevičiūte, – pasakoja dabar buvusi partizanė Salomėja Piliponytė-Užupienė-Rūta. – Šiai žmonėmis pasitikėjome, jie buvo dideli patriotai. Jų lūpomis KGB perdarė mums žinią apie apylinkių partizanų susitikimą Naujasodžio kaime prie Kauno, rėmėjų Grikšelių sodyboje. Sakė, ateis partizanai ir su rusiškomis uniformomis, nereikia bijoti, tai tik maskuotė. Jų bus daug... Dar kažkas paklausė, kas susitikime dalyvaus iš Vilniaus, ar atvažiuos ir jie, gal ir Griežtas atvyks? Tie patikino, kad atvyks, po susitikimo pereisim į naują pasipriešinimo etapą... Mūsiškiai patikėjo, tik gal Jonas Černiauskas-Vaidotas abejavo. O man kažkas kuždėjo, kad tai provokacija, kad nei tame į jokius susitikimus, o dar su nepažystamais, rusiškomis uniformomis apsivilkusiais. Tai gali būti ir agentai-smogikai, kam ta rizika? Taip ir pasakiau saviškiams aniams išėjus... Deja...

Pasilikau bunkeryje ir į Naujasodį nevažiavau: taip likau gyva. Mane suėmė Vilniuje 1948 metų spalio 21 dieną. Ilgai tampė po kalėjimus. Bandė užverbuoti, smarkiai mušė. Tardant Kaišiadorių, rodė nužudyti Grikšelių sodyboje partizanų nuotraukas, reikalavo atpažinti. Šiandien galiu didžiuotis, kad ištveriau viską. Pasakojau netiesą, vaizdavau palūžusių ir vedžiojau kareivius po senus bunkerius. Gal man ir kiek lengviau buvo, nes mūsų būryje tebuvome ar ne aštuoni partizanai, todėl išvengiau kankinimais išduoti draugus:

Vaidotą, Smarkuolį ir Drebėlę, nors MGB ir taip viską žinojo. Neišdaviau nė vieno ryšininko ar rėmėjo, teisinaus, kad būryje tik valgi gaminau ir skalbiau. Nutiesė 10 metų lagerio ir dar penkerius tremties. Kalėjau Taišeto lageryje.“

Beje, Elena Paškevičiūtė, gimusi 1926 metais, buvo partizano Kazimiero Paškevičiaus-Don Žuano, kuris žuvo su keturiais draugais 1947 metų va-

sario 4-ają netoli Žiežmarių, Krasbėlio kaime, sesuo. Mergina buvo pabėgusi iš tremties Ust Okolove, Permės srityje. Gyveno Kiemeliuose, netoli Kaišiadorių, su padirbtais dokumentais Elenos Milevičiūtės pavarde. Suimta 1948 metų spalyje Vilniuje, kur gyveno. Tėveliai Jokūbas ir Ona Paškevičiai mirė tremtyje, sesuo Marija ir brolis Antanas sugrįžo į Lietuvą 1958 metais.

Tad lemtingą 1948 metų rugsėjo 16-ąją į Grikšelių sodybą atėjo agentai-smogikai. Gal Pranas Žičius-Vėjas pagaliau suprato klastą. Kažkas paskleidė gandą, kad jis atsitiktinai pavėlavoj kruvinų įvykių vietą, todėl liko gyvas. Iš tikrujų buvo kitaip: saugumas jį suėmė kruvinų įvykių išvakarėse, rugsėjo 15-ąją. Smogikai tada nužudė penkis partizanus, sodybos šeimininkus Grikšelius, jų dukrą ir motiną.

Organizuotas pasipriešinimas Rumšiškių valsčiuje jau palaužtas. Nereikalingas KGB ir Pranas Žičius-Vėjas. Jis suimamas ir greitai nuteisiamas 25 metams lagerio ir dar penkerius tremties. Kalėjo Intoje iki 1956 metų, paleistas liko ten tremtiniu. Čia sutiko ginklo draugus Bernardą Adamkevičių-Bijūną, Vincą Žukauską-Putiną. Vyrai skubėjo kurti šeimas, auginti vaikus. Tačiau Pranas Žičius perdaug žinojo apie išdavikų Juozo Albino Markulio-Ereljo, kuris tuo metu profesoravo Vilniaus universitete, Vytauto Pečiūros-Griežto, kuris įdarbintas LSSR kultūros ministerijosmeno reikalų valdybos viršininku, juodus darbus. Tad sovietinių saugumo buvonus spręsta jį sunaikinti.

Pranas Žičius-Vėjas mirė neaiškiomis aplinkybėmis tremtyje 1960 metas. Velionio palaikai buvo parvežti į Lietuvą ir palaidoti Paparčių kaimo kapinėse. Čia amžinąją poilsio vietą yra rade partizanai Edvardas Kavaliauskas-Klajūnas, jo brolis Stasys-Dobilas, Jonas Rydys-Žilvytis, Jonas Zdanavičius-Žvaginiš... Šiandien tose kapinaitėse stovi šeši partizaniniai antkapiai.

Panašaus likimo kaip Vėjo sulaukė ir jo ginklo draugas Jonas Ožeraitis-Vaidotas. Išsigydės su padirbtu pasu Žukausko pavarde gyveno Vilniuje, saugumo kontroliuojamame name, Aviečių gatvėje. Iš ten vyko į susitikimą pakaunėje. Jo laimei, vėlavo traukinys. Užėjės pas pažystamą ūkininką sužinojo, kad Grikšelių sodyboje visi susirinkę partizanai buvo sušaudyti. Sugrįžę į Vilnių, rengėsi mokyti vairuotojų kursuose. Kaip tik čia 1948 metų spalio 21 dieną saugumiečių ir buvo suimtas. Jo laukė ilgi ir sunkūs

Pranas Žičius-Vėjas lageryje.
1956 metai

Bernardas Adamkevičius-Bijūnas, Pranas Žičius-Vėjas, Vincas Žukauskas-Putinas su vaikais tremtyje, Komijoje. 1960 metai

kankinimai. Tris mėnesius vyko tardymas, laikė vienutėje. 1949 metų pavasarį teismas J. Ožeraičiui skyrė 25 metus lagerio. Taip jis atsidūrė Vorkutos šachtose. Grįžo į Lietuvą tik 1970 metais, jau būdamas pirmos grupės invalidas.

Beje, sovietinis okupantas už jų išvaizduojamos tėvynės išdavimą baudžiamosiose bylose taikė savo kodekso 58-ąjį straipsnį, naudodamis bandito apibrėžimą. Taip partizanų teismams siekė primesti teisingumo regimybę, teisingumo, kurio apskritai toje imperijoje nebuvó. Tai buvo specialūs teismai, vieni jų pavadinti kariniai tribunolais, o kiti – „trojkomis“, bet tai procesai be įrodymų, gynybos, nes vyko teisiamiesiems už akių, jiems nedalyvaujant. Iki 1958 metų karinių tribunolų teismai net neturėjo savo nuostatų, tai yra nagrinėjo medžiagą be teisinio pagrindo su išankstine nuostata: lietuvis, reiškia kaltas...

Stanislovas ABROMAVIČIUS

Istorija be „baltų dėmių“

1941 metų holokausto aukų Alytuje skaičių pinklės

*Pabaiga.**Pradžia Nr. 34 (1248)*

2016 metų birželį gauta iš Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro istoriko dr. Arūno Bubnio parengta pažyma „Dėl holokausto aukų skaičiaus Alytuje“:

„Žydų bendruomenė Alytuje buvo viena seniausių Lietuvoje. Manoma, kad pirmieji žydai į Alytų atsikėlė dar Vytauto Didžiojo laikais. Senosiomis žydų kapinėse buvo akmeniniai antkapiai su 400 metų senumo užrašais. Žydų bendruomenė Alytuje susiformavo XVI amžiuje. Alytus pradėjo sparčiai vystytis XIX a. pabaigoje ir tapo svarbiu Pietų Lietuvos miestu. 1897 metų Rusijos imperijos gyventojų surašymo duomenimis, mieste gyveno 482 žydai (33,6 proc. miesto gyventojų). 1923 metų Lietuvos gyventojų surašymo duomenimis, Alytuje gyveno 1715 žydų (27 proc. miesto gyventojų) (N. Schoenburg, S. Schoenburg, Lithuanian Jewish Communities, Northvale, New Jersey, London, 1996, p. 55).

1939 metais Vokietijai okupavus Lenkiją, iš Lenkijos į Lietuvą (daugiausia iš Suvalkų regiono) pasitraukė apie 2400 žydų pabėgelių, dalis jų apsigyveno Alytaus apskrityje. 1940 metais sovietams okupavus Lietuvą, dauguma žydų pramonės ir prekybos įmonių bei įstaigų buvo nacionalizuotos ir joms valdyti buvo paskirti komisarai. Gyvenimo lygis labai nusmuko. Dalis turtingesnių miesto žydų 1941 metais sovietų buvo ištremta į Sovietų sajungos gilumą (N. Schoenburg, S. Schoenburg, Lithuanian Jewish Communities, p. 55–56).

Vermachtas Alytų užėmė pirmą Vokietijos–SSRS karo dieną (1941 metų birželio 22 dieną). Alytaus miestas ir valsčius smarkiai nukentėjo nuo karo veiksmų. 1941 metų liepos 6 dieną Alytaus policijos nuovados viršininkas pranešė Alytaus apskritys policijos vadui, kad Alytaus mieste sudegė 241 gyvenamasis namas ir 160 negyvenamųjų pastatų, o Alytaus valsčiuje – 27 gyvenamieji namai ir 31 negyvenamasis pastatas (Alytaus policijos nuovados viršininko 1941 metų liepos 6 dieną raštas Alytaus apskritys policijos vadui, LCVA, f. R–1436, ap. 1, b. 29, l. 64). Jau pirmomis karo dienomis buvo atkurta lietuviška administracija, policija, sukurta partizanų (Tautinio darbo apsaugos, toliau TDA) kuopa. Pirmomis okupacijos dienomis Alytuje šalia vokiečių komendantūros veikė ir lietuvių komendantūra. Pastarosios komendantu buvo kpt. Domininkas Jėčys. Netrukus jį pakeitė gen. št. maj. Juozas Ivašauskas. Komendantūra glaudžiai bendradarbiavo su atskiriančia policija, čia buvo renkamos žinių apie antivokiškai nusiteikusius gyventojus ir besislapstančius raudonarmiečius. Komendantūra organizavo ju gaudymą. Vokiečiai lietuvių komendantūra nepasitikėjo ir kelis kartus buvo ją išvaikę, tačiau jį vėl atskurdavo. Vis dėlto po kelių savaičių lietuvių komendantūra buvo galutinai likviduota (J. Borevičiaus apklausos medžiaga (data nenurodyta), LYA, f. 1, ap. 1, b. 98, l. 28–32).

Jau pirmomis vokiečių okupacijos dienomis pradėti suiminėti pirmuoju sovietmečiu aktyviai pasireiškę komunistai, komjaunuolai, sovietinės valdžios pareigūnai bei miškuose besislapstantys raudonarmiečiai. Kaip buvo rašoma TDA kuopos veikimo apžvalgoje, pagal piliečių pranešimus „buvo sulaikti ir areštuoti 36 vienos komunistai, 9 raudonarmiečiai ir didesnis skaičius žydų“ (Masinės žudynės Lietuvoje, D. 2, p. 61).

Žydų persekcionimas ypač sustiprėjo nuo 1941 metų liepos mėnesio vidurio. 1941 metų liepos 12 dieną Alytaus apskritys viršininkas S. Maliauskas ir Alytaus apsaugosviršininkas (komendantas) gen. št. mjr. J. Ivašauskas išleido įsakymą, smulkiai reglamentuojant žydų padėtį. Visiems Alytaus apskritys žydams buvo įsakyta prisisiuti Dovydo žvaigždė, leista maistą krautuvėse ir turguose pirkti tik nuo 11 val., uždrausta supirkinti maisto produktus iš ūkininkų ir pakelėse, samdyti darbams ne žydus, naudotis miesto parkais, išvykti iš gyvenamosios vietas be apskritys viršininko leidimo ir t. t. Žydai privalėjo dirbtini vienuosius darbus ir vietas savivaldybei bei policijai atiduoti radijo imtuvus, dviračius ir motociklus (V. Brandišauskas, „Lietuvių ir žydų santykiai 1940–1941 metais“, Darbai ir dienos, 1996, Nr. 2 (11), p. 56).

1941 metų liepos 26 dieną Alytaus miesto burmistras informavo Alytaus apskritys valdybą, kad Alytaus mieste tuomet gyveno 1231 žydas ir 7713 kitų tautybių (nežydų) žmonių (Alytaus miesto burmistro 1941 metų liepos 26 dieną raštas Alytaus apskritys valdybai, LCVA, f. 1567, ap. 3, b. 1152, l. 2). Yra žinių, kad 1941 metų liepos 1 rugpjūčio mėnesių sandūroje varginame Alytaus miesto rajone buvo išteigtas nedidelis getas. Jame buvo susitelkta apie 1300–1500 žydų ne tik iš Alytaus miesto, bet ir apskritys. Gete buvo išteigta Žydų taryba (Judenrat), kurios nariais buvo advokatas Halperinas, advokatas Salanskis ir Kopelis Nemunaitskis. Žydų tarybai valdžia pranešė apie įvairius jiems taikomus draudimus ir teisių suvaržymus (Ch. Dieckmann, „Alytus 1941–1944: Massenmorde in einer Kleinstadt. Ein Fallbeispiel deutscher Besatzungspolitik in Litauen“, Lithuanian Foreign Policy Review, 2001, Nr. 2(8), p. 84; J. Rosin, „Alite (Alytus). During World War II and Afterwards“, www.shtetlinks.jewishgen.org, p. 2).

1941 metų rugpjūčio viduryje Alytaus apskritys žydai pradėti gabenti į Alytaus kalėjimą. Iš viso į Alytų iš valsčių buvo pristatyta apie 1000 žydų vyru ir moterų (A. Nykštaičio 1960 metų birželio 29 dieną tardymo protokolas, LYA, f. K–1, ap. 58, b. 47337/3, t. 10, l. 191). Jie buvo laikomi Alytaus kalėjimo kieme. Pirmos masinės Alytaus žydų žudynės buvo įvykdytos 1941 metų rugpjūčio 13 dieną. Prieš Alytaus miesto žydų šaudymą buvo įvykdyta jų registracija. Žydai buvo suvaryti į saugumo policijos kiemą ir ten sudaryti jų sąrašai. Po registracijos žydai nuvaryti į buvusio 2-ojo ulonų pulko kareivinių rajoną, o iš ten į žudynių vietą miške. Tuomet buvo sušaudyta

617 žydų vyru ir 100 moterų. Iki 1941 metų rugpjūčio 31 dienos buvo sušaudyta dar 233 Alytaus miesto ir apskritys žydai (Masinės žudynės Lietuvoje, D. 1, V., 1965, p. 133–134).

Buvusio Alytaus rajono kriminalinės policijos viršininko Alfonso Nykštaičio liudijimu, į Alytų iš Kauno buvo atvykės SS obersturmfiureris Joachimas Hamannas su keturiais puskarininkiais. Alytaus lietuvių saugumo policijos viršininkui Pranui Zenkevičiui jis nurodės iš valsčių į Alytų pristatyti atitinkamą skaičių žydų vyru ir moterų. J. Hamannas su Alytaus karo belaisvių stovyklos vadovybe susitarė dėl karo belaisvių paskyrimo duobėms kasti. Duobės buvo iškastos netoli kalėjimo buvusiam Alytaus Vidzgirio miške. Pirmuosius žydų šaudymus Alytuje (1941 metų rugpjūčio mėnesį) įvykdė J. Hamannas su Alytaus karo belaisvių stovyklos vadovaujami viršininkai SD reigūnai ir Alytaus policininkai bei balttaraiščiai (pagalbiniai policininkai). Sušaudytųjų lavonus užkasė sovietiniae karo belaisviai (A. Nykštaičio 1960 metų birželio 29 dieną tardymo protokolas, LYA, f. K–1, ap. 58, b. 47337/3, t. 10, l. 191–192; Masinės žudynės Lietuvoje, dieną 2, p. 67–68).

Po kelių dienų J. Hamannas vėl sugrįžo į Alytų ir kartu atsivežė lietuvių policijos 1-ojo bataliono Kaune ltn. Broniu Norku. J. Hamannas nurodė P. Zenkevičiui, jog nuo šiol Alytaus apskrityje žydus šaudys B. Norkaus vadovaujamas specialusis būrys (1-ojo lietuvių policijos bataliono Kaune trečioji kuopa). J. Hamanno įsakymu B. Norkui turėjo būti perduodami vertingi sušaudytųjų žydų daiktai (auksiniai žiedai, laikrodžiai ir pan.). Kitą dieną po atvykimo J. Hamannas su B. Norkumi organizavo naują žydų žudymo akciją. Ši kartą buvo sušaudyta apie 50 žydų vyru. Sauđė keturi vokiečiai puskarininkai ir vietiniai pagalbiniai policininkai. Tarp sušaudytųjų buvo senas žydų rabinas (Masinės žudynės Lietuvoje, D. 2, p. 71–72).

Po šių žudynių į Alytų dar kelis kartus buvo atvykės B. Norkaus ir j. ltn. J. Obelenio vadovaujamas būrys. Paprastai šis būrys (apie 20–30 vyru) atvykdavo į Kauno autobusu. Žydai būdavo šaudomi miške netoli vadinamojo Kaniūkų tilto per Nemuną (Masinės žudynės Lietuvoje, dieną 2, p. 72).

Didžiausios Alytaus žydų žudynės buvo įvykdytos 1941 metų rugsėjo 9 dieną. Žydus sušaudė iš Kauno atvykės B. Norkaus ir J. Obelenio vadovaujamas būrys. Pasmerktuosius į žudynių vietą varė ir juos saugojo vietiniai policininkai ir balttaraiščiai. Prieš sušaudymą iš žydų buvo atimti vertingesni daiktai (laikrodžiai, žiedai, pinigai). Žudynės struko keliai valandas. Po jų B. Norkaus būrys išvažiavo žudyti Seirijų žydus (V. Barausko 1968 metų rugpjūčio 20 dieną apklausos protokolas, LYA, f. K–1, ap. 58, b. 45788/3, t. 1, l. 14–15).

Pagal K. Jagerio raportą, 1941 metų rugsėjo 9 dieną Alytuje buvo sušaudyti 1279 žydai: 287 vyrai, 640 moterų ir 352 vaikai (Masinės žudynės Lietuvoje, dieną 1, p. 134).

Remiantis Lietuvos bei užsienio archyvų ir istorinės literatūros duomeni-

mis, galima teigti, kad nacistinės okupacijos metais Alytaus mieste buvo nužudyta ne mažiau 2 229 žydai, o visoje Alytaus apskrityje apie 7 300 žydų.“

Svarbu paminti, kad 1993 metų vasario 8 dieną žydų žudynių ir užkasimo vieta Pulko gatvėje, Alytuje, įtraukta į Lietuvos Respublikos Kultūros vertybių registrą kaip istorinė ir memorialinė vieta, o kovo 19 dieną, po rekonstrukcijos, Vidzgirio miške buvo atidengtas memorialas holokausto aukoms atminti.

Niekas neneigia, kad nedidelis būrelis Alytaus apskritys vyru 1941–aisiais dalyvavo žudant žydus. Kas gi jie buvo? Vieni ėjo savo noru, trokšdami atkeršti žydams, kurie, dirbdami NKVD struktūrose, trėmė ir areštavo jų artimuosius, kiti – paprasčiausiai Alytaus miesto ir aplinkinių miestelių girtuokliai, treti buvo priversti dalyvauti žudynėse, nes dirbo Alytaus kalėjime prižiūrėtojais. Tačiau vokiečių pagalbininkams nebuvu paskirtas pagrindinis vaidmuo. Jiems teko „piemenauti“ – varyti žydus į šaudymo vietas. Vienas kitas susitepė žydų krauju. Po karo beveik visi jie stojo prieš sovietinį tribunolą. Daugų sulaukė aukščiausios bausmės: buvo arba sušaudyti, arba pakarti. Dar kiti ilgiems metams pateko į sovietinius lagerius. Visi, net ir tie, kurie sugrįžo atlikę bausmę, jau iškeliau Anapilin. Dabartinė karta už beprasmes žydų mirtis nėra atsakinga.

Skaudu, kad vokiečiai ir nedidelis būrelis Alytaus ir iš kitų vietų atvykusiu piktaivalių padarė tokią žalą miesto vardui, bet dar nemaloniau, kad alytiškiams „prirašomos“ nebūtos aukos. Todėl eidami į Vidzgirio genocido aukų memorialą nulenkime galvas tikram, o ne sovietmečio komunistų išgalvotam žuvusiųjų skaičiui.

Išvados

Šioje publikacijoje daugelyje cituojamų leidinių nurodytas žydų žudynių laikas – 1941–1944 metai. Tai klaidinga, nes žydų žudynės vyko 1941 metais.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad sovietiniuose šaltiniuose beveik niekur neminiimi žydai, nors jų sušaudyta Lietuvoje labai daug. Tai bendra sovietmečio nuostata: vengti informacijos apie sunaikintus žydus. Visos aukos dangstomos „taikių tarybinių piliečių“ vardu. Sovietmečio taip pat nebuvo toleruojami bandymai patikslinti tikrai ne-realų aukų skaičių.

Sovietmečio veikėjai ne tik patys susipainiojo Alytaus krašto genocido aukų skaičių pinklėse, suklastojo istorinius faktus, bet jų „palikimas“ klaidina ir daugelį nepriklasomos Lietuvos istorikų, enciklopedijų bei žinynų sudarytojų, tyrinėtojų, žurnalistų, gidių ir daugelį kitų žmonių.

Prisiminus K. Jégerio suvestinę, kuri byloja, kad Alytaus apskrityje nužudyti 6 177 žydai, bei įvertinus istoriko dr. Arūno Bubnio išvadą, jog Alytaus mieste buvo nužudyta ne mažiau 2 229 žydai, o visoje Alytaus apskrityje apie 7 300 žydų, akivaizdu, kad tas nelemtas skaičius – 60 tūkstančių – yra politizuotas, dirbtinai išpūstas, tai yra ne-pagrūstas ir pramanytas.

Gintaras LUČINSKAS

2017 m. spalio 6 d.

Tremtinys

Nr. 37 (1251)

7

Pro memoria

Gimė 1926 m. vasario 24 d. Vilkaviškio aps. Gražiškių valsč. Ankstyvoje vaikystėje netekės tėvo, su motina persikelė gyventi į Kauną. Besimokydamas Kauno suaugusių gimnazijoje dirbo elektromonterių Statybos bare, nuo 1947 m. – elektromonterių „Dailės“ kombinate, Kauno miesto Vykdomyame komitete ir kitur. 1945 m. suaugusių gimnazijoje B. Gajauskas su draugais įkūrė pogrindinę antisovietinę grupę, kurios tikslas buvo leisti pogrindinį laikraštį, atsišaukimais ir kitais būdais pažymeti sovietinės valdžios draudžiamas minėti šventes ir istorines datas, palaikyti ryšius su Tauro apygardos partizanais. Tam reikalui jie nelegaliai išsigijo šapirografą, rašomają mašinėlę. Tačiau 1947 m. vasario 16-osios proga išplatinus atsišaukimus, grupė buvo išaiškinta. B. Gajauskui pavyko išvengti arešto. Jis slapstėsi Šiauliuse, Klaipėdoje, bet veiklos nenutraukė. 1948 m. suimtas ir nuteistas 25 m. lagerio. 1949–1956 m. kalintas Balchašo ir Džezkazgano, 1956–1973 m. – Mordovijos lageriuose.

1973 m. išleistas be teisės grįžti į Lietuvą. Nepaisydamas draudimo grįžo į tėvynę. Nepaisydamas nuolatinio KGB dėmesio rinko ir daugino itin vertingus istorijai Lietuvos pokario ginkluotojo pasipriešinimo organizacijų archyvinius dokumentus – Laisvės kovos sąjūdžio (LLKS), Lietuvos laisvės armijos ir „Vanagų“ organizacijos statutus, instrukcijas, įsakymus, jų leistus pogrindinius leidinius, memorandumus SNO ir Vakarų valstybėms. Kaupe duomenis apie lietuvius, kalinamus SSRS lageriuose už politinius straipsnius. Sudarytą jų sąrašą S. Kovaliovo ir A. Ginzburgo pagalba paskelbė „Eina myų įvykių kronika“, vėliau jie buvo spaustinami užsienyje leidžiamuose lietuviškuose laikraščiuose „Dirva“, „Europos lietuvis“, „Mūsų Lietuva“.

1977 m. vėl buvo suimtas ir nuteistas 10 m. ypatingojo režimo lagerio ir 5 m. tremties. Nuo 1978 m. kalintas ypatingojo režimo Kučino lagerje, Permės sr. Kalinamas B. Gajauskas rašė publicistinius straipsnius, juos sugebėdavo perduoti žmonai per pasimatymus, o ši išplatindavo užsienio spaudai. 1987–1989 m. ištremtas į Čiumikaną, Chabarovsko sr. Išleistas grįžo į Kauną. 1989 m. su šeima – žmona Irena ir dukterimi Gražina – išvyko į JAV, bet tų pačių metų pabaigoje grįžo į Lietuvą.

1989 m. Balys Gajauskas išrinktas Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sajungos prezidentu ir šias pareigas ėjo iki 1997 m. 2014 m. jam susteiktas LPKTS Garbės pirmininko vardas.

Balys Gajauskas
1926–2017

1990 m. išrinktas Aukščiausiosios Tarybos–Atkuriamojo Seimo nariu, tapo Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo Akto signataru. „Tuo keliu aš ėjau 37 metus. Ējau, kol 1990 metais kovo 11-ąją buvo perskaityti Vilniuje, Aukščiausioje Taryboje Lietuvos valstybės atkūrimo akto žodžiai: „Nuo šiol Lietuva yra nepriklausoma valstybė“, ir iškiilo mūsų Seime Lietuvos valstybės herbas, mano gyvenimo ir kovos tikslas buvo pasiektas. Po Akto paskelbimo džiaugėmės, kad mūsų tautos kova ir aukos nenujėovelty“, – savo prisiminimuose rašė B. Gajauskas.

2009 m. išleido knygą „Pro spygliuotas vielas matau dangų“.

1991–1992 m. B. Gajauskas vadovavo KGBveiklą Lietuvos tyrusiai komisijai, 1992 m. dirbo Lietuvos saugumo departamento direktoriumi. 1992–1996 m. jis buvo išrinktas į Seimą su Politinių kalinių ir tremtinių sajungos sąrašu.

1981 m. Hiustone apdovanojas Tarptautine taikos ir laisvės premija. 1979 m. Europos saugumo ir bendradarbiavimo JAV kongreso komisija pasiūlė Balį Gajauską su kitais disidentais kandidatu Noblio taikos premijai gauti.

B. Gajauskas apdovanojas Lietuvos Nepriklausomybės medaliu, Vyčio Kryžiaus ordino Komandoro dižiuoju kryžiumi.

Palaidotas Kauno Seniavos kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiamės dukterių, artimuosius, bendražygius.

LPKTS pirmininkas dr. Gvidas Rutkauskas, LPKTS valdyba

Užjaučiamės

Mirus politiniams kaliniui, Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo Akto signatarui, LPKTS Garbės pirmininkui Balui Gajauskui, nuoširdžiai užjaučiamės dukterių Gražiną, giminės, artimuosius, bendražygius.

TS-LKD pirmininkas Gabrielius Landsbergis, TS-LKD PKTF pirmininkė Radvilė Morkūnaitė-Mikulénienė

Lietuvos žemelė priglaudė didį Laisvės kovotojų, Nepriklausomybės Akto signatarą, tarpautinės Taikos ir laisvės premijos laureatą, Vyčio Kryžiaus ordino Komandoro didžiojo kryžiaus kavalierių Balį Gajauską. Jo drąsa, ištikimybė tėvynei, Laisvei tebūna pavyzdys Lietuvos jaunimui, jo gyvenimo istorija teikvepia mus pasiaukojimui ir tikram patriotiškumui.

Nuoširdžiai užjaučiamės giminaičius, draugus, bendraminčius.

Kazys Starkevičius, LR Seimo narys, Edita Gudišauskienė, Kauno miesto savivaldybės tarybos narė

ISSN 2029-509X

Tremtinys

Leidėjas Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sajunga

www.lpkts.lt

Redaktorė Jolita Navickienė
Redakcija: Audronė Kaminskienė, Vesta MilerienėAdresas: Laisvės al. 39, 44309 Kaunas,
Tel. (8 37) 323 204

El. p. tremtinys.redakcija@gmail.com

Imonės kodas 300032645

Ats. sąsk. Nr. LT18 7044 0600 0425 8365, AB „SEB“ bankas

Spausdino spaustuvė
UAB „Morkūnas ir Ko“,
Draugystės g. 17, Kaunas2 spaudos lankai
Tiražas 1780 egz.

Projektus „Lietuvos Laisvės kovų, tremties ir tautos netekčių atspindžiai“ ir „Istorijabe, baltų dėmių“ remia

Kaina
0,61 euroSPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĒMIMO
FONDAIS

Ilsėkitės ramybėje

Adolfas Stanislovas Stonys
1937–2017

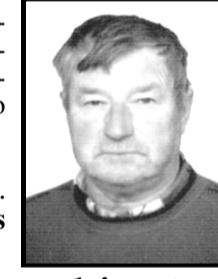
Gimė Šiaulių aps. Kuršėnų valsč. Žvirbliškių k. ūkininkų šeimoje. 1947 m. šeima ištremta į Buriatiją, Chorinsko r. Tremtyje baigė septynmetę mokyklą, igijo traktorininko-šaltkalvio profesiją. Į Lietuvą grįžo 1957 m. Apsigventi tėviškėje neleido, apsistoją pas tetą Šiaulių r. Lieporių k. Sukūrės šeimą persikelė gyventi į Kuršėnus. Dirbo Kuršėnų miškų ūkyje, Gilvyčių tyrybiname ūkyje.

Palaidotas Kurtuvėnų parapijos kapinėse.
Nuoširdžiai užjaučiamė žmoną Janiną ir artimuosius.

LPKTS Kuršėnų filialas Benedikta Vainauskaitė-Briedienė
1933–2017

Gimė Joniškio r. Vedgirių k. ūkininkų šeimoje, auginusioje penkias dukteris. 1948 m. šeima ištremta į Krasnojarsko kr. Sovietskio r. Benedikta tremtyje sukūrė šeimą su tremtiniu Aleksandru Briedžiu, susilaukė dukters Aldonos. 1962 m. grįžo į Lietuvą, apsigveno Pakruojoje. Čia gimė duktė Birutė. Pakruojo ligoninėje baigusi medicinos kursus, dirbo sanitare. Už darbštumą bei sumanumą buvo gerbiamai ir gydytoju, ir ligonių. Anksti tapusi našle, viena užaugino dukteris, džiaugėsi dviem vaikaičiais ir keturiomis vaikaitėmis.

Užjaučiamės dukteris, vaikaičius ir jų šeimas.

LPKTS Pakruojo filialas Albinas Povilas Lekavicius
1938–2017

Gimė Pakruojo r. Aukštadvario k. Baigė Paupių septynmetę mokyklą. Šeimą tris kartus buvo ruošiamasi ištremti, tačiau pavyko išsislapsyti. Albinas Povilas dirbo vairuotoju. Gyveno Plaučiškių kaime.

Palaidotas Rozalimo kapinėse.
Užjaučiamė žmoną, dukrą, sūnų, artimuosius.

LPKTS Pakruojo filialas Marytė Juozaitytė-Liubauskienė
1946–2017

Gimė Radviliškio r. Minaičių kaime ūkininkų šeimoje, auginusioje šešis vaikus. 1951 m. šeima ištremta į Krasnojarsko kr. Kazachsko r. Dobrovolnoje k., vėliau persikelė į Kazachsko miestą. 1956 m. grįžo į Lietuvą. Sibire baimėsi tris klases, Lietuvoje Marytė mokėsi Minaičių, Pašušvio ir Grinkiškio mokyklose. Studijavo Vilniaus pedagoginėje mokykloje. Baigė Šiaulių pedagoginį institutą. Dirbo Pakruojo r. Vilonių ir Pamūšio aštuonmetėse, Pašvitinio vidurinėje mokykloje. Ištakėjo, užaugino dukterį ir sūnų. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, aktyviai dalyvavo Pašvitinio bendruomenės, Tolerancijos centro ir LPKTS Pakruojo filialo veikloje. Buvo ilgametė filialo tarybos pagalbininkė, Pašvitinio seniūnijos tremtinių ir politinių kalinių vadovė. Aktyviai dalyvavo ir TS-LKD PKTF veikloje. Apdovanota LPKTS žymeniu „Už nuopelnus Lietuvai“.

Nuoširdžiai užjaučiamės dukterį, sūnų, vaikaitės, brolius ir seseris su šeimomis.

LPKTS Pakruojo filialas

Užjaučiamės

Netekome nuoširdaus, rūpestingo, ištikimo bendražygio, Lietuvos patrioto Balio Gajausko. Nuoširdžiai užjaučiamės dukterį Gražiną, artimuosius, kolegas ir visus jų pažinojusius.

LPKTB valdyba

Netekome kovotojo už Lietuvos laisvę

Atsisveikinome su sovietų Rusijos okupaciniu režimu katorgos ir tremties rekordininku, buvusiu Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos vadovu ir Garbės pirmininku, Nepriklausomybės Akto signataru, visą savo gyvenimą pašventusių tėvynės laisvei, jos naudai ir žmonių gerovei.

Susikūrės „Tremtinio“ klubas Balui Gajauskui tuo pat suteikė įgalijimą veikti mūsų organizacijos vardu užsienyje, o kitu metu suvažiavime organizacijos steigėjai pasiūlė būti vadovu. Tėvynės nepriklausomybės žiburi dar dengė tiršta migla, bet kartu su juo tėsėme Sajūdžio ir mūsų organizacijos pradėtą Lietuvos laisvės kelią kartu su Baltijos tautomis. Jis žinojo, kad vėl gali būti represuotas, bet jo nuomonė dėl Baltijos tautų okupacijos, ruošiant rezoliucijas Laisvės konferencijai Rygo-

je, Dauguvos saloje, buvo griežta. Šioje konferencijoje delegatės iš Plungės manės paklausė, ar kauniečiai padėtų, jei „Tremtinio“ ir Sajūdžio skyriai Plungėje kandidatu į Aukščiausiąją Tarybą išskeltų Balį Gajauską. Pritariau entuziastingai. Antrame rinkimų ture vykau agituoti su „Tremtinio“ choru. Susitikimuose su rinkėjais teko tikslinti komunistų spaudoje skleidžiamą tendencingą informaciją apie tariamai civilių žūtis nuo jo rankos. Ne Balys važiavo į Smolenską jų žudyti, o jie atvažiavo su KGB priedanga jo medžioti ir šioje medžioklėje žuvo. Ir jis tapo LTSR AT deputatu, Atkuriamojo Seimo nariu.

Vėliau vyko kiti kartu išgyventi ivykiai...

**Povilas VARANAUSKAS,
Lietuvos Nepriklausomybės
Atkūrimo Akto signataras**

Saulėtą šeštadienio popietę Kauno Seniavos kapinėse šalia savo žmonos, Amžinojo poilsio atgulė Lietuvos Nepriklausomybės Atkūrimo Akto signataras, 37 metus praleidęs Rusijos komunistinio režimo lageriuose, kalėjimuose, tremtyje, kovotojas už Lietuvos laisvę Balys Gajauskas.

Iki paskutinių savo ilgo (91 metų) gyvenimo dienų kiek galėdamas dirbo, padėdamas savo žiniomis, rašydamas prisiminimus, dalyvaudamas konferencijose, susitikimuose, kad 1990 metų kovo 11 dienos Lietuvos Respublikos Atkuriamojo Seimo Aktu paskelbta atkurta Lietuvos nepriklausomybė būtų įtvirtinta.

Lietuva neteko už jos laisvę per nacistinę ir komunistinę okupacijas kovojo sūnaus. Savo darbais gindamas žmogaus teises išgarsino Lietuvos

vardą visame pasaulyje.

Šiuo metu Lietuvos visuomenė dar nesugeba įvertinti Balio Gajausko veiklos reikšmės mūsų bendroje nepriklausomybės kovoje dėl Lietuvos laisvės per abi okupacijas, tačiau tikiuosi, kad ateityje tai supras ir jo vardas bus aukso raidėmis įrašytas į Lietuvos istoriją!

Nuoširdžiai užjaučiu dukterį Gražiną ir jos šeimą, ir visus buvusius tremtinius, politinius kalinius, sovietų okupacijos pasipriešinimo dalyvius bei visus pažinojusius mums taip brangų ir artimą Balį.

**Stanislovas JUŠKEVIČIUS,
Kazachstano Džezkazgano
srities Rudniko
gyvenvietės lagerio,
vadinamojo „Velnio sala“,
buvęs bendražygis**

Seniai puoselėta viltis išsipildė

Marijampolės Rygiškių Jono gimnazija, išugdžiusi garsius tautos didžiavirius J. Basanavičių, V. Kudirką, J. Jablonski, daug garsių mokslo žmonių, didžiuojasi ir Nepriklausomos Lietuvos metais, patriotiškai nusiteikusių mokytojų dėka, išugdyta moksleivių karta, paaukojusia savo brangiausią turtą – gyvybę už Tėvynės laisvę. Jų auka, įvertinta spaudoje, mokyklos direktoriaus Vincento Peckaus išeistose knygose ir šiu metu rugsejo mėnesį, daugelio žuvusiųjų bendramokslės, partizanų ryšininkės Alvos Rinkevičiūtės-Sidaravičienės iniciatyva, pastatytose prie mokyklos LGGRTC Atminimo plokštėse su 39-iomis neišdavusiu priesakos pavardėmis.

Atminimo lentose – žymūs tarpukario Lietuvos karininkai, nepalikę Tėvynės sunkią valandą, išsijungė į Tauro apygardos partizanų gretas ir kūrė bei vadovavo partizanų rinktinėms,

kuopoms, būriams. Tai Perkūno (vėliau Gedimino) rinktinės vadas kpt. Vaclovas Navickas-Perkūnas, Auksutis, o žuvus apygardos vadui Mykolui Jonui-Rytui laikinai vadovavo Tauro apygardos partizanams. kpt. Kazys Puodžiūnas-Kirvis kuoposvadas, puskarininkis Kazys Liaukus-Anbo – Vytauto rinktinės Ūkio ir sanitarijos skyriaus viršininkas ir pogrindinio laikraščio „Laisvės žvalgas“ darbuotojas, kpt. Vincas Guumauskas-Gailius, Tigro rinktinės štabo pareigūnas, Kazimieras Greblakis-Sakalas, Kęstučio rinktinės vadas, Anelė Senkutė-Aušrelė, medicinos sesuo, teikusi medicininę pagalbą partizanams, padėjusi sužeistiesiems iš ligoninės pabėgti, vėliau 7 metus partizanaudama teikė medicininę pagalbą sužeistiesiems, atlaidavo nesudėtingas operacijas.

Lietuvos karininkų pavyzdžiu pasekė Lietuvos jaunimas. Rygiškių Jono

gimnazijos 1947 metų laidos net 17 iš 25 abiturientų pasirinko sunkų, garbingą kovos su okupantu kelią.

Bronius Petrauskas-Šarūnas, nenorėdamas gimnazijos suteptibudelio krauju, atėjus jį suimiti Aronui Greisui, minytės sukurė planą, pasakė, kad dokumentai bute. A. Greisui durant kratą, žaibiškai išsitrukės pistoletą, tardytojų nušovė, o pats sėkmingai nyvko pas partizanus. Garbingai kovojo Žalgirio rinktinės partizanų gretose. Žuvo 1949 metais.

Neturtingos šeimos vaikinas Kazimieras Naginionis-Tauras galėjo būti „šlovingos“ komjaunimo organizacijos nariu, pasirinko partizano kelią. Turėdamas meninių gabumų, dirbo Tauro apygardos partizanų spaudos leidyboje. Jo piešinius galima matyti tuo metu leistame laikraščio „Laisvės žvalgas“ puslapiuose. Kūrė eilėraščius: „Man pabodo gyvenimas miesto / Žavi kaimo ra-

mi tyliuma / Ir neradės, kas ranką ištis-
tų, / Išėjau, kad būt žemė laisva...“

Keletas buvusių moksleivių būdami partizanų gretose, norėdami sutrukdyti okupantui tėvų, artimųjų trėmimą 1946 metų vasario 19-osios naktį už dviejų kilometrų nuo Marijampolės Kauno link susprogdino geležinkelio tiltą. Kilo sėmynišis, buvo informuotas Bartašūnas, žaibiškai žinia pasiekė Kremlį. Mestos jėgos skubiam remontui. Tiltą sutaisius, sustiprinta apsauga, prikyje traukinio su tremiamaisiais Kauno link pajudėjo šarvuota platforma.

Rugsėjo 28 dieną Atminimo plokštės buvo iškilmingai pašventintos kuno Kęstučio Žemaičio. Alva dar tais 1948 metais priėmusi priesaką pažadėjo vyrams išsaugoti jų atminimą... Dėkinga LGGRTC ir laiminga, kad išpildyta jos ilgai puoselėta svajonė.

Aldona VILUTIENĖ

Skelbimai

Spalio 12 d. (ketvirtadienį) 14 val. LPKTS Jonavos filialas ir Jonavos viešoji biblioteka kviečia į Stanislovo Abromavičiaus „Tremties vaikai. Trečioji knyga“ pristatymą Jonavos viešojoje bibliotekoje (Žeimių g. 9).

Dalyvaus knygos autorius ir LPKTS valdybos pirmininkė Rasa Duoabaitė-Bumbulienė.

Kviečiame dalyvauti moksleivius, buvusius tremtinius ir visus besidominčius skaudžia Lietuvos praeitim.

Spalio 15 d. (sekmadienį) 14 val. LPKTS Alytaus filialas kviečia į Šaulių namuose (S.Dariaus ir S. Girėno g. 10, Alytuje) rengiamą popietę artėjančio Lietuvos Nepriklausomybės 100-mečio progą. Dalyvaus LPKTS Ukmergės filialo choras „Tremtinys“, Alytaus senorų ansamblis „Romansas“, šokių kolektyvas „Senorų ritmas“, Alytaus filialo choras „Atmintis“, Adolfo Ramanausko-Vanago gimnazijos moksleiviai. Informacija tel. 8 694 07641.

Primename, kad LPKTS filialai savo narius sveikina nemo-kamai, o privatūs sveikinimai (kai sveikinate savo gimines ar draugus) kainuoja 10 (be nuotraukos) arba 15 (su nuotrauką) eurų. Sveikinimo tekstą ir nuotrauką galite atsiųsti paštu adresu: „Tremtinio“ redakcijai, Laisvės al. 39, 44309 Kaunas, arba el. paštu: tremtinys.redakcija@gmail.com. Pinigus už privačius sveikinimus perveskite į Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos sąskaitą Nr. LT18 7044 0600 0425 8365, įmonės kodas 300032645, mo-kėjimo paskirties langelyje įrašykite „Už sveikinimą Vardeniui Pavar-deniu“. Neapmokėti privatūs sveikinimai nebus spausdinami.

Paramą ar apmokėjimą už laikraščio siuntimą į užsienį prašytume pervesti tiesiai į Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos sąskaitą. Dėkojame visiems skaitytojams ir aukotojams.

„Tremtinio“ redakcija

LPKTS salėje (Laisvės al.39, Kaune) eksponuojama Raimundo Kaziulionio fotografijų darbų paroda „Dainavos apygardos partizanų atminimo ženklai“ iš Vytauto Kaziulionio asmeninės kolekcijos. Kviečiame apsilankyti.

Kviečiame apsilankyti Patriotinių leidinių knygynėlyje (Laisvės al. 39, Kaune) ir įsigyti knygų tremties ir rezistencijos tematika, naujausius „Tremtinio“ numerius.

Knygų galite įsigyti ir internetu www.lpkts.lt

Užsiprenumeruokite „Tremtinį“

Prenumerata priimama bet

kuriame „Lietuvos pašto“

skyriuje, internetu

www.prenumeruok.lt.

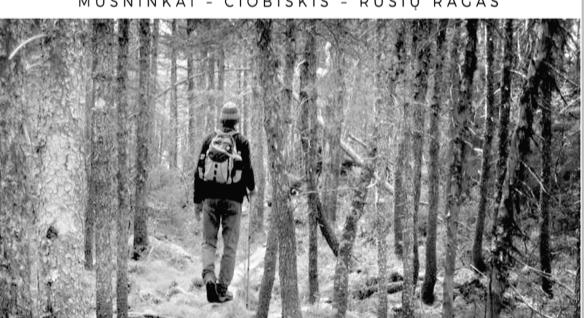
Laikraštis išeina 4 kartus per mėnesį. Prenumeratos indeksas 0117. Kaina:

1 mėn. – 2,45 euro,

2017 spalio 7 III Pėsčiųjų žygis

DIDŽIOSIOS KOVOS APYGARDOS PARTIZANŲ IR 1919-1920 M. NEPRIKLAUSOMYBĖS KOVŲ VIETOMIS

ŠIRVINTOS - DRUŽAI - VINDEIKIAI - KAIMYNELIAI - MUSNINKAI - ČIOBIŠKIS - RUSIU RAGAS

Žygį organizuoja:

Programa

9:00 Širvintos. R. Antinio paminklo „žuvusiems už Lietuvos nepriklausomybę“ ir karių žuvusių 1919-1920 m. Nepriklausomybės kovose, kapų lankymas.

10:00 Vindeikių Kryžiaus, skirto Vindeikių ir aplinkinių kaimų savanoriams atminti, lankymas.

10:15 Kaimynėliai. Sustojimas prie atminimo ženklo DKA vado Žalio Velnio pavaduotojui, mokytojui Juozui Norkui - Kerštui.

11:00 Musninkai. Šv. Mišios Musninkų Švč. Trejybės bažnyčioje. Varpinės ir Barboros koplytelės lankymas.

12:30 Nuo Pigoių k. iki Čiobiškio žygis pėsčiomis. (7 km)

14:00 Čiobiškis. Kapinių. Čiobiškio vandens malūno lankymas.

15:00 Rusių Ragas. Partizanų žuvimo vietas lankymas.

Daugiau informacijos: jaunimas@sirvintos.lt, 864737868